

VERA POLITKOVSKAJA
met Sara Giudice

*Mijn moeder
zou het oorlog noemen*

Waarom in Rusland bijna niemand meer
zijn mond durft open te doen

Uitgeverij Balans

INHOUD

Proloog – De klank van verdriet	7
1. ‘Slapeloze ogen’	13
2. Mijn vader	27
3. De staatsgreep	35
4. Het Poetinbewind	43
5. Hoe overleef je censuur	51
6. Mijn moeder zou het oorlog noemen	57
7. De oorlog van de armen	67
8. De vlucht	83
9. De belofte	97
10. ‘Ik wil niet dat dit nog eens gebeurt’	107
11. De malle van Moskou	119
12. Het had mij ook kunnen gebeuren	127
13. Mijn broer en onze herinneringen	143
14. Het gif van Poetin	155
15. Geluk is een kokosbonbon	163
16. Martin en Van Gogh	171
17. De hinderlaag	177

18. Alles voor niets	187
19. Het laatste onderzoek	193
20. Een fantasie in een vrij land	201
21. Huizen gaan in vlammen op, bruggen verbranden	211

PROLOOG

DE KLANK
VAN VERDRIET

‘Rusland staat op het punt in een afgrond te storten,
gegraven door Poetin en zijn kortzichtige politiek.’

Anna Politkovskaja

Mijn moeder is altijd een lastige vrouw geweest, niet alleen voor de Russische autoriteiten, maar ook voor gewone mensen die een krant open slaan en de inhoud lezen. Helaas geloven de meeste Russen wat de staatskanalen hun voorschotelen: de virtuele wereld van de propaganda waarin alles eigenlijk goed gaat. De problemen die periodiek aan de publieke opinie worden opgediend, komen uit westerse landen of, zoals ze in Rusland met een glimlach zeggen, ‘uit het verrotte Westen’.

In haar artikelen schreef mijn moeder zelden over aangename zaken, ze was bijna altijd de bringer van slecht nieuws. Ze schreef de naakte, rauwe waarheid, over soldaten, schurken en gewone mensen die in de vleesmolen van de oorlog terecht waren gekomen. Ze sprak over leed, bloed, dood, verminkte lijven en geknakte levens.

Op 7 oktober 2006, de dag dat ze vermoord werd, was ik zesentwintig en stond op het punt moeder te worden. Tot dat moment had ik willen geloven dat haar populariteit in het Westen haar kon behoeden voor mogelijke gevaren en een gewelddadige dood. Ik heb me vergist.

Dictators vinden het nodig mensenoffers te brengen ter bevestiging van hun macht. De enige manier om de vrijheid te beschermen, is de leugen te bestrijden en de waarheid te vertellen. In Rusland ontbreekt het aan vrijheid en toch wilde ik er nooit weg. Het geboorteland van mijn moeders moordenaars was ook het land waar ik wilde leven en werken.

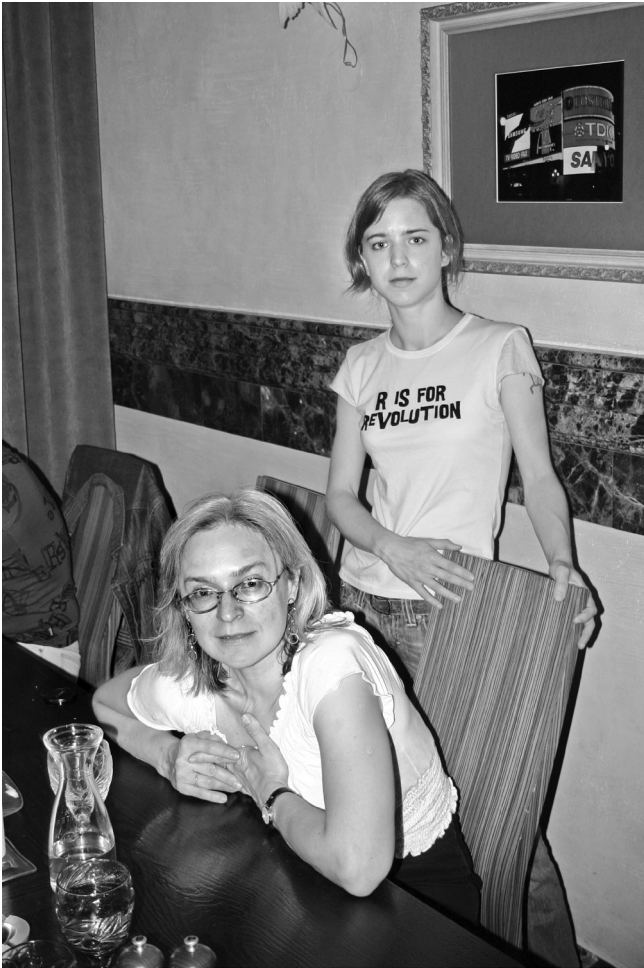
In Rusland is iedereen Anna Politkovskaja vergeten, vooral de machthebbers, want herinneringen bewaren aan mensen als mijn moeder is gevaarlijk. Het is veel makkelijker hen aan de vergetelheid prijs te geven en hun waarheid te vergeten.

In het Westen is de naam Politkovskaja een bron van trots. Pleinen en straten zijn naar mijn moeder genoemd, haar journalistieke werk wordt op universiteiten bestudeerd, haar boeken worden over de hele wereld gelezen. In Rusland is die naam gehuld in stilte. Tsjetsjenië, het land waarover mijn moeder haar belangrijkste artikelen heeft gepubliceerd, is nu gepacificeerd en in de republiek wordt de macht niet meer uitgedaagd. Het land is in de greep van Ramzan Kadyrov, die zijn haat tegen mijn moeder nooit

onder stoelen of banken heeft gestoken.

De oorlog in Oekraïne heeft ons leven volledig op de kop gezet. Na 24 februari 2022 heeft onze achternaam weer gewicht gekregen, en wordt er weer met de dood bedreigd. Ditmaal is ook mijn dochter, nog een tiener, doelwit. Vanaf het moment dat het conflict in Oekraïne op haar school werd besproken, keerden haar klasgenoten zich tegen haar. Een heel kwalijke zaak. Om die reden hebben we gekozen voor vrijwillige verbanning en zijn naar een ander land gevlucht. Van de ene op de andere dag hebben we onze koffers gepakt en zijn vertrokken uit Moskou, waar we al zoveel waren kwijtgeraakt: ik mijn moeder, mijn dochter haar oma.

Ik besloot dit boek te schrijven ter herinnering aan de les die mijn moeder ons heeft nagelaten: wees moedig en noem de dingen altijd bij hun naam, dictators inbegrepen.

Anna en Vera samen in Moskou, juli 2005.

1. 'SLAPELOZE OGEN'¹

1 Uit de cyclus 'Slapeloosheid' van Marina Tsvetajeva.

Rikketikketik. Spatie, nieuwe regel en weer rikketikketik. Non-stop.

Het was niet het soort achtergrondgeluid dat je op een gegeven moment niet meer hoort. Het was de soundtrack van mijn leven. Het wiegelied van elke avond.

Als de dag voorbij was – nadat iedereen had gegeten, de hond was uitgelaten, wij ons huiswerk hadden laten zien en naar bed waren – begon het getik. Mijn moeder was geconcentreerd en keek ernstig vanachter haar brillenglazen. Haar blik bleef voortdurend gericht op haar schrijfmachine, alsof ze bezig was met haar allerbelangrijkste levenswerk. Als ze merkte dat mijn twee jaar oudere broer en ik naar haar zaten te kijken, vroeg ze: ‘En? Waarom slapen jullie niet? Waarom zijn jullie nog op? Naar bed, en snel!’ Rikketikketik.

Mijn moeder werd geboren in New York toen haar ouders waren uitgezonden naar Amerika. Haar vader, mijn opa, Stepan Fjodorovitsj Mazepa, was

Oekraïens vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties. Mijn oma, Raïsa Aleksandrovna Mazepa, half Russisch en half Oekraïens, was haar man gevolgd, zonder zelf een diplomatieke functie te bekleden. Wat mijn grootouders me vertelden over mijn moeder toen ze klein was, lijkt veel op wat ik nu in mijn dochter zie. Dezelfde vastberadenheid, dezelfde vrijheidsliefde. Mijn moeder geloofde in vrijheid en rechtvaardigheid voor iedereen.

Ze droomde er al van journaliste te worden voor ik geboren was en heeft aan die keuze geen moment getwijfeld. Ze had geen plan B. Ik was nog geen maand oud toen ze afstudeerde aan de faculteit voor journalistiek aan de Universiteit van Moskou. Het was 1980 en bij ons werden de Olympische Zomerspelen gehouden die door vijftien landen geboycot werden uit protest tegen de invasie van de Sovjets in Afghanistan.

Een paar jaar later brak in het land een periode van grotere vrijheid aan dan het ooit in zijn geschiedenis had gekend. Het woord perestrojka (letterlijk: reconstructie) werd in de hele wereld bekend. Achter dat veelbetekenende motto zorgde de geleidelijk minder streng wordende censuur ervoor dat de media steeds meer vrijheid kregen. Ook de verhoudingen met het Westen raakten langzaam genormaliseerd. We waren geen vijanden meer: we begonnen samen te werken.

Anna Politkovskaja genoot haar journalistenopleiding juist in de tijd van de perestrojka. Daarvan heeft ze de geest, de wens tot verandering, volmaakt belichaamd: ze droomde van volmaakte democratie en hoopte op een dag haar vak te kunnen uitoefenen in een vrij land, zoals het zou moeten zijn en bijna nergens ooit is.

Mijn ouders leerden elkaar op jonge leeftijd kennen. Mijn moeder was zeventien en zat in de hoogste klas van de middelbare school, terwijl mijn vader Aleksandr Politkovski al journalistiek studeerde. Ze ontmoetten elkaar tijdens een feestje in zijn huis, waarna haar leven radicaal veranderde. Drie jaar later, in 1978, gaven ze elkaar het jawoord. Op hun trouwdag verscheen mijn vader bij zijn toekomstige schoonouders met een bloem op zijn pet en een schoudertas met zwart brood en wodka, met de mededeling dat hij zijn bruid kwam halen. Mijn grootouders konden zijn studentenhumor maar weinig waarderen. Het feest vond plaats in een appartement van 19 vierkante meter waar hetzelfde jaar nog mijn broer Ilja werd geboren.

Mijn moeder studeerde af op het leven en werk van de Russische dichteres Marina Tsvetajeva. Ze hield veel van zowel haar poëzie als haar proza en ik herinner me dat ze altijd een boek van haar op haar werktafel had liggen. Ze herlas het voortdurend. Tsvetajeva's leven was tragisch. In haar intie-

me, oprechte verzen zijn het verdriet en het leed die haar leven getekend hebben navoelbaar. De slotakte van haar biografie was haar zelfmoord op 48-jarige leeftijd. Even oud als mijn moeder toen ze vermoord werd. Na haar dood leek me de interesse die zij haar hele leven voor Tsvetajeva had gehad, ineens meer dan een gewone voorkeur die ieder van ons voor een dichter of schrijver kan hebben.

Op de dag van mijn moeders afstuderen was ik er ook bij. Omdat ik nog een baby was, herinner ik me er natuurlijk niets van. Ze had me alleen meegenomen omdat ze niemand had die op me kon passen. Maar nu geloof ik graag dat het geen toeval was. Het is een gek idee dat ik, één maand oud, op de faculteit voor journalistiek van de Universiteit van Moskou was en dat het lot me er later, na vele jaren in de muziek, toe zou brengen ook zelf dat vak te kiezen. Ik zou nu graag haar verdediging voor de examencommissie horen en haar gebaren en gezichtsuitdrukkingen zien.

Terwijl zij studeerde en zich voorbereidde om de journaliste te worden die de hele wereld nu kent, was ik er al. Enerzijds vormden mijn broer en ik een altijd aanwezige rem op haar carrière, anderzijds gaven we haar de energie waarmee ze het vol kon houden en in haar werk sprongen voorwaarts kon maken.

Aleksandr en Anna op hun trouwdag, geflankeerd door twee jeugdvriendinnen van mijn moeder: Maria links en Jelena rechts.